

Küresel Düzeyde Kamu Sağlık Hizmetlerinin Dönüşümünde Dünya Bankasının Rolü

The Role of the World Bank in the Transformation of Public Health Services at the Global Level

Eray ACAR

Assoc. Prof. Dr. Dumlupınar University, Department of Public Administration, Kütahya, Türkiye

Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

Orcid: 0000-0002-5375-7555 eray.acar@dpu.edu.tr

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Acar, E. (2025). The role of the world bank in the transformation of public health services at the global level

. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 67, 38-48

Acar, E. (2025). Küresel düzeyde kamu sağlık hizmetlerinin dönüşümünde dünya bankasının rolü. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 67, 38-48

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: January 27, 2025/27 Ocak 2025

Accepted/Kabul Tarihi: March 4, 2025/4 Mart 2025

Published/Yayın Tarihi: March 18, 2025/18 Mart 2025

Pub Date Season/Yayın Sezonu: March/Mart

Issue/Sayı: 67

Pages/Sayfa: 38-48

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Eray ACAR).

Conflict of Interest/Çıkar Beyanı

There are no conflicts of interest./Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması yoktur.

Declaration of Authors' Contribution/Yazarların Katkı Oran Beyanı

This article has one author and the contribution rate of the author is 100 %/Bu makale tek yazarlıdır ve yazarın katkı oranı yüzde 100'dür.

Copyright & License/Telif Hakkı ve Lisans: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0./Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

Öz

Özellikle 1980 sonrası süreçte, neoliberal politikalar nedeniyle dünya çapında sağlık sektörü çok önemli düzeyde değişti ve Dünya Bankası da bu dönüşümde önemli bir rol oynayan Uluslararası bir aktör olarak öne çıktı. Neoliberal ideoloji tabanlı kamusal politikalara yönelme, piyasa tabanlı stratejilere odaklanma, hizmetleri özelleştirme ve sağlık sistemlerine daha az hükümet müdahalesi anlamına gelmekteydi. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sağlık hizmeti sunmanın zorluklarıyla uğraşırken, Dünya Bankası sağladığı finansal yardım ve krediler ile bu değişikliklerin önemli bir destekçisi haline geldi ve ilgili ülkelere yönelik rekabetçi yaklaşımlar, kamu-özel sektör ortaklıkları yoluyla verimliliği ve erişilebilirliği iyileştirmeyi amaçlayan reformların hayata geçirilmesi için itici bir mekanizma görevi üstlendi. Bu çalışmada, neoliberal düşünceler ile Dünya Bankası tarafından yönetilen sağlık reformu çabaları arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılarak, sağlık hizmetlerinde adalet, hizmet kalitesi ve halk sağlığı bakımından ortaya konan reformların sonuçları üzerindeki etkilere değinilmeye çalışılmıştır. Sağlık alanında yaşanan değişimin perde arkasındaki süreçler inceleyerek, yapılan analiz ile küreselleşmenin ve neoliberal ekonomik politikaların tüm dünyadaki ulusal sağlık sistemleri üzerindeki geniş etkilerini ortaya koymak çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler

Neoliberalizm, Dünya Bankası, Reform.

Abstract

Especially after 1980, the health sector has changed significantly worldwide due to neoliberal policies and the World Bank has emerged as an international actor that played an important role in this transformation. The orientation towards public policies based on neoliberal ideology meant focusing on market-based strategies, privatizing services and less government intervention in health systems. While underdeveloped and developing countries in particular struggled with the difficulties of providing health services, the World Bank became an important supporter of these changes with the financial assistance and loans it provided and undertook the role of a driving mechanism for the implementation of reforms aimed at improving efficiency and accessibility through competitive approaches and public-private partnerships for the relevant countries. In this study, the relationship between neoliberal ideas and the health reform efforts led by the World Bank was tried to be revealed and the effects on the results of the reforms put forward in terms of justice, service quality and public health in health services were tried to be touched upon. The aim of the study is to examine the processes behind the scenes of the change in the health sector and to reveal the extensive effects of globalization and neoliberal economic policies on national health systems all over the world with the analysis made.

Keywords

Neoliberalism, World Bank, Reform.

Giriş

Başta Dünya Bankası ve IMF olmak üzere uluslararası ekonomik kuruluşlar, bu kuruluşlarda son derece etkin olan gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin, bu kuruluşlara “bağımlı” ülkeler üzerinde dolaylı bir “kontrol mekanizması” işlevini görme araçlarıdır ve geçen yıllarla birlikte bu kuruluşlar “üzerinden” sağlanan etkinin hem içeriği ve hem de boyutları büyümüştür. Bu etki ve boyutlarının büyümesini destekleyen en önemli argüman ise bazı ülkelerin içinde bulunduğu kalkınma krizine çözüm olma iddiasıdır.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma süreçlerini yavaşlatan veya engelleyen birçok kısıtlayıcı faktör bulunmaktadır. Yetersiz fiziksel ve beşeri kaynaklar, altyapı eksiklikleri, siyasal istikrarsızlık, hızlı nüfus artışı, düşük verimlilik ve milli gelir düzeyi gibi unsurlar bu faktörler arasında öne çıkar. Bu faktörlerin etkisi, bakış açısına bağlı olarak değişiklik gösterse de, genel olarak kalkınma üzerinde olumsuz etkiler yarattığı bir gerçektir. Özellikle gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle tasarruf oranlarının yetersiz kalması ve bunun bir sonucu olarak sermaye birikiminin eksikliği, kalkınmayı en çok zorlaştıran unsurlardan biridir. Kalkınma için sermaye birikimi hayati bir öneme sahiptir. Yeterli sermaye birikimi olmadan kalkınma sürecinin gerektirdiği yatırımlar ya aksar ya da hiç gerçekleştirilemez; bu da kalkınma çabalarının istenen sonuçları vermesini engeller (Davenport, 1969:11-12). Kalkınma ve Yatırımlara destek verme misyonu ile kendini tanımlayan Dünya bankası kalkınma problemi yaşayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik hazırladığı piyasa ve sermaye odaklı plan, proje ve finansal destekler ile sürecin en önemli aktörü olarak ortaya çıkmaktadır.

Neoliberalizm, 1970’li yıllarda Keynezyen ekonomi anlayışına dayalı refah devleti uygulamalarına tepki olarak, küresel kapitalizmin düşen kâr oranları konusunda yaşadığı krizi aşmak ve sermaye için yeni kârlılık alanları yaratmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Akçay ve Türkay, 2006: 51). Bu dönemde, kalkınma ekonomisinin sona erdiği savunulurken, büyüme, ilerleme ve gelişme gibi hedeflere ulaşmak için piyasanın gerekliliklerine uyulmasının zorunlu olduğu görüşü ön plana çıkarılmıştır (Ercan, 2003: 268).Küresel sermayenin yaşadığı bu finansal krize çözüm olabilmek adına ortaya konulan ve özellikle 1980’li yıllarda etkinliği görülmeye başlanan Neo-liberal politikaların genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Kart, 2013: 103):

- Özelleştirme ve liberalleştirme süreçleri temelinde, ‘özel girişimcilik’, ‘verimlilik’, ‘rekabet’, ‘esneklik’, ‘yerelleşme’ ve ‘bireycilik’ gibi kavramlara odaklanılması,
- Küresel politikaların belirlenmesinde gelişmiş ülkelerinin merkezi bir rol üstlenmesi,
- Bu politikaların Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla uygulanması,
- Piyasa gücünün çok uluslu şirketlerde, finansal gücün ise çok uluslu bankalarda toplanması,
- Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin küresel güçlerin etkisi altına girmesi (YenimahalleYaşar, 2011: 64).

Neoliberalizm ile Dünya Bankası arasındaki bağ, ekonomik büyüme ve liberalleşmeye odaklanan, II. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan fikirlerden kaynaklanmaktadır. Deregülasyon, özelleştirme ve daha küçük bir hükümet rolü içeren neoliberal politikalar, 1970’lerin sonlarından bu yana Dünya Bankası’nın kalkınma planlarının anahtarı olmuştur. Bu bağlantı, daha fakir ülkelerde piyasa temelli reformları zorlamaya yardımcı olmuş ve sıklıkla bu politikaların küresel rekabeti ve verimliliği artıracaklarını iddia etmiştir. Ancak, ulusal egemenlik ve milli kimlik küresel politikada daha önemli hale geldikçe, bu neoliberal fikirleri uygulamak zorlaşmış ve yerel yönetim üzerindeki dış etkilere karşı güçlü bir direniş görülmeye başlanmıştır. Dünya Bankası’nın neoliberal fikirleri kullanması, Dünya bankasının kalkınma ve yönetişime yaklaşımını büyük ölçüde değiştirerek, serbest piyasa düzenlemelerinin genişletilmesi ve daha az devlet müdahalesine odaklanmasına neden oldu. Bu değişim, Dünya Bankası’nın gelişmekte olan ülkelere ekonomik büyümeye ve verimliliğe yardımcı olduğu söylenen özelleştirme ve regülasyonların kaldırılmasını teşvik etme planlarında da açıklıkla gözlemlenebilmektedir. Ancak, bu politikalar, özellikle yolsuzluğun artırması ve kamu hizmetlerine zarar verme gibi olumsuz sonuçlarından dolayı çok fazla eleştiriyi karşı karşıya kalmaktadır.

Siyasi güç ve neoliberal düşüncenin karışımının, devlet kurumlarının temel yapısını zayıflatırken, bununla birlikte, Dünya Bankası'nın önerdiği neoliberal tabanlı planlar genellikle, geniş halk kitlelerinin yüzyüze bulundukları sorunlarını görmezden gelirken, kâr elde etmeyi temel hedef olarak benimsemiş kalkınma çerçevelerinin reform ve sermaye birikim güvencesi sağlama amaçlı girişimleriyle uyumludur ve bu durum özellikle az gelişmiş ülkelerin karşılaştığı sorunları çözmek yerine daha da karmaşık hale getirerek kötüleştirir (Nunn vd., 2004:13).

1. Dünya Bankasının “Finansal Yardım Ve Kredilendirme” Yolu İle Ulusal Kamusal Politikaları Etkileme Ve Dönüştürme İşlevi

Tarihin akışına baktığımızda, geçmişten günümüze kadar pek çok devletin bir başkasına değişik şekil ve boyutlarda, değişik yöntem ve araçlarla sürekli ya da dönemsel yardımlarda bulunduğu/bulunmakta olduğu rahatlıkla gözlenebilecek bir olgudur. Son on yıllarda devletlerin temel öznesini teşkil ettiği bu davranış türüne artık birtakım uluslararası kuruluşlar da iştirak etmiştir. Ancak, bu tür kuruluşları devletlerden tamamen soyutlayarak ayrı bir yere oturtmak, söz konusu kuruluşlarda “kimi devletlerin” daha çok etkiye sahip oldukları düşünüldüğünde, pek mümkün olmayacaktır. 1944 Bretton Woods Konferansı'nın önemli sonuçlarından biri olan Dünya Bankası, başlangıçta ülkelerdeki özel sektör girişimlerini teşvik etmek amacıyla kredi sağlama misyonuyla kurulmuştur. Ancak, 1994'te GATT Anlaşması kapsamında imzalanan ve halen genişleme müzakereleri süren GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) doğrultusunda, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında projeleri finanse ederek “kamusal hizmet sektörlerinde piyasalaşmayı hızlandırma” hedefini de benimsemiştir.

1980'lerde, borç krizleri ve ödemeler dengesi sorunlarıyla mücadele eden Latin Amerika ülkeleri için Dünya Bankası öncülüğünde neoliberal yapısal uyum politikaları geliştirilmiştir. Bu politikalar; ithalat serbestisi, finansal liberalleşme, özelleştirme ve kamu yatırımlarının azaltılması gibi adımları içeriyordu ve 1980'lerin sonunda Washington Uzlaşması olarak adlandırılmıştır (Metin, 2015: 215). Dünya Bankası, 1989 yılında ise yönetişimi yeni bir kalkınma formülü olarak sunmuştur.

1990'ların sonunda yaşanan finansal krizler, piyasa mantığının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymuş ve bu durum post-Washington Konsensüsü'nün doğmasına zemin hazırlamıştır (Ercan, 2003: 268). Bu yeni yaklaşım, devlet ve piyasayı birbirine zıt değil, tamamlayıcı unsurlar olarak görerek, kalkınma sürecinde devletin önemli bir rol oynadığını kabul etmiştir (Öniş ve Şenses, 2003: 16; aktaran Akçay ve Türkay, 2006: 52). Örneğin, Dünya Bankası 1980'lerde benimsenen “minimal devlet” anlayışını, 1990'larda “yönlendirici devlet” söylemiyle değiştirmiş ve 2000'lerde piyasanın imkânlarından yararlanabilmek için işleyen kurumların inşasının gerekliliğini vurgulamıştır (Akçay ve Türkay, 2006: 53).

Bunun yanı sıra, “verimlilik, rekabet, bilgi toplumu, nitelikli emek, yönetişim, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, bölgesel kalkınma ajansları, eğitim ve istihdam politikalarının eş zamanlı yürütülmesi, etkin devlet ve kamu harcamalarının kritik alanlarda sivil toplum desteğiyle ikame edilmesi” gibi unsurlar, piyasa merkezli ve devlet destekli kalkınmacılık anlayışının temel bileşenleri haline gelmiştir. Bu anlayış günümüzde hegemonik bir form kazanmıştır (Ercan ve Biçer, 2005: 80–81).

1990'lı yıllarda Dünya Bankası'nın daha ılımlı bir yaklaşım benimsemesi, Washington konsensüsü etkileriyle ilişkilendirilmektedir. Bu dönemde, neoliberal kalkınma politikalarının piyasa aksaklıklarını gidermek ve piyasa sistemlerinin verimliliğini artırmak amacıyla ele alındığı görülmektedir (Metin, 2013: 219). Bu çerçevede, Dünya Bankası'nın yapısal uyum koşuluyla borç vermesi, Üçüncü Dünya ülkelerinde piyasaları liberalleştirme programlarının uygulanmasında temel bir araç olarak değerlendirilmiştir (Danaher, 2005: 17).

Neoliberalizm ve Dünya Bankasının belirtilen bu işbirliği, küresel ekonomik yönetimi değiştirmede önemli bir role sahiptir ve hükümetten ziyade piyasaları ön planda tutan bir anlayışı temsil etmektedir. 1900'lerin sonlarında ortaya çıkan neoliberalizm, piyasaların serbestçe işlemesine izin vermeyi, kamu hizmetlerini satmayı ve ekonomideki hükümet rollerini azaltmayı destekler. Büyük bir finansal oyuncu olan Dünya Bankası, bu fikirleri kabul etmiş, politikalarını ve kredilerini piyasa tabanlı yöntemlerle ekonomik büyümeyi teşvik edecek şekilde şekillendirmiştir. Bu bağlantı önemlidir, çünkü daha fakir ülkelerdeki politikaları etkiler ve Dünya Bankası sıklıkla neoliberal değişikliklerin destekçisi olarak hareket eder. Yine de, bu ortaklık sosyal adalet ve sürdürülebilir büyüme üzerindeki etkileri konusunda çok fazla tartışmaya yol açmıştır. Bu ilişkiyi bilmek, günümüz küresel ekonomisini ve ülkelerin şu anda karşı karşıya olduğu karmaşık sorunları ele alma yeteneğini incelemek için önemlidir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; Neoliberalizm, yirminci yüzyılın sonlarında serbest piyasaları, daha az düzenlemeyi ve ekonomide sınırlı hükümet katılımını teşvik ederek temel bir ekonomik yaklaşım haline geldi. İdeolojideki bu değişim, 1980'lerden bu yana özellikle Dünya Bankası olmak üzere uluslararası finans örgütlerinin politikalarını büyük ölçüde etkiledi.

Dünya Borç Krizi sonrasında, üretim, ticaret ve finansın organizasyonuna yönelik stratejik kararlarda daha etkin bir rol üstlenmeye başlayan Dünya Bankası, bu süreçte faaliyetlerinin politize olmasını da kaçınılmaz hale getirmiştir. Dünya Bankası'nın faaliyetlerinin politize olma riskini daha kolay kabul eder hale gelmesi ile 1980'lerde ABD ve İngiltere'de neoliberal hükümetlerin iktidara gelmesi arasında güçlü bir bağ olduğu belirtilmelidir (Bienefeld, Ruckert, 2009: 7).

1980'lerdeki bu değişim, Dünya Bankası'nın kalkınma finansmanına yönelik yaklaşımını köklü bir biçimde dönüştüren neoliberal politikaları benimsemeye başladığını ortaya koymaktadır. Yapısal uyum politikalarının uygulandığı birçok ülkede kamu harcamaları, özellikle eğitim gibi sosyal alanlarda, ciddi bir düşüş göstermiştir. Bu dönemde devletin öncülük ettiği büyüme stratejilerinden, bütçe kesintilerini ve daha az düzenlemeyi vurgulayan yapısal uyum programlarına daha fazla vurgu yapan piyasaya odaklı reformlara doğru bir geçiş görüldü. Dünya Bankası kamu teşebbüslerinin/şirketlerinin özelleştirilmesini ve piyasaya açılmasını savunurken, gelişmekte olan ekonomileri küresel finans sahnesine katılımcı haline getirirken, devlet politikalarının piyasa yönelimli reformları hızlandı. Bu değişim, kamu hizmetlerinin finansal varlıklar olarak görüldüğü, sosyal hizmetlerin metalaştırılmasına ve devletleri piyasalara daha bağımlı hale getiren finansal stratejilerin teşvik edilmesine yol açan bir piyasa eksenli bir toplumsal düzen yarattı (Centurion-Vicencio vd., 2018:13).

Destekçileri, bu politikaların büyümeye ve servete yol açtığını iddia ederken, eleştirmenler, neoliberal girişimlerin mevcut eşitsizlikleri daha da kötüleştirilmesiyle, bunların genellikle adil kalkınmadan ziyade siyasi ve ekonomik çıkarları desteklediğini savunuyorlar. Neoliberalizmin emperyalizm ve neo-sömürgecilikle bağlantısı, küresel kalkınmadaki rolünü daha karmaşık hale getiriyor. Dahası, gelişmekte olan ülkelerin, neoliberal politikaları uygulamaya başladıktan yıllar sonra bile karşılaşılan ve devam eden zorluklar, bu yaklaşımın etkinliği hakkında zihinlerde soru işaretleri oluşturmakta ve sorunlu geçişini vurgulamaktadır.

1.1. Dünya Bankası'nın Küresel Sağlıkta Rolüne Genel Bakış

Dünya Bankası ekonomik istikrar ve büyümeye yardımcı olmak için kuruldu ve özellikle neoliberalizmle birlikte küresel ekonomiyi etkilemede önemli bir aktör oldu. Son yıllarda küresel çapta ülkeler tarafından mali disiplini, düzenlemenin kaldırılmasını ve özelleştirmeyi vurgulayan politikaları destekleyen serbest piyasa yaklaşımına odaklanıldı. Güncel ve ileri bir düşünce sistemi olarak görülen bu neoliberal görüş, kaynakların yeniden dağıtımı ve kalkınmanın devlet öncülüğünde mi yoksa piyasa odaklı mı olması gerektiği konusundaki tartışmalarda görüldüğü gibi, genellikle daha derin politik ve ekonomik hedeflerini saklı tutmaktadır. Dünya Bankası, kamu hizmetlerini finansal emtialara dönüştürerek ve piyasa tabanlı çözümleri tercih ederek yalnızca dünya çapında ekonomik politikaları etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda kamu refahı yerine piyasa stratejilerini tercih eden bir sistemi güçlendirerek kalkınma ile küresel kapitalizm arasındaki bağlantıyı daha karmaşık hale getirmektedir.

Neoliberalizmin ve kamusal sağlık politikaları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak, özellikle Dünya Bankası'nın bu süreçteki rolüyle birlikte ortaya konulduğunda, günümüz sağlık sistemlerini gerçekçi bir şekilde anlamak açısından önemlidir. Neoliberal politikalar genellikle piyasa temelli çözümleri sosyal refahın önüne koyar ve ekonomik değişikliklerle bağlantılı, çok da adil olduğu söylenemeyen bazı sonuçlara neden olmaktadır. Ayrıca, neoliberal sistemlerin dayattığı politikalara uyumlu olması anlamında dayatılan, sağlık alanının bir piyasaya dönüştürülmesi, dikkatleri genellikle grup/kamu refahından bireysel kâra kaydırır; bu durum neoliberalizmin doğasında sıklıkla görülen bir örüntüdür (Holloway vd., 2016:223-226). Neoliberal reformlar bağlamında halk sağlığı ve sosyal adalet sistemi üzerindeki bu bağlantıları incelemek, daha geniş perspektifte toplumsal yaşam üzerindeki sair etkilerin ortaya konması ve analizi noktasında elzemdir.

Sağlıkta, neoliberal politikalar, piyasa odaklı değişikliklerin sağlık hizmetlerini daha iyi hale getirebileceğini düşünmek anlamına gelir ve genellikle sosyal refah devleti orjinli kamu yararı çıktısına önem veren kamu hizmeti anlayışına ters düşen bir yaklaşımdır. Bu değişim özelleştirmeye, daha az hükümet kontrolüne ve sağlık hizmetlerini metalaştırarak dönüştürmeye odaklanır. Bu koşullar genellikle özel şirketlerin başarılı olmasına yardımcı olurken kamu kurumlarının sorumluluğunu azaltır ve hükümetin halkına karşı görevlerinin sorgulanmasına neden olur. Dünya Bankası'nın neoliberal fikirleri yaymadaki rolü, özellikle ekonomik açıdan geri kalmış ülkelerde sağlık hizmetlerine erişim ve hizmet kalitesinde büyük boşluklar yaratmıştır. Tepkisel düzeyde genellikle ekonomik adalet ve sağlık hizmetlerine erişimle ilgili mevcut sorunlardan kaynaklanan bu değişikliklere karşı sosyal hareketler ve siyasi muhalefetin küresel düzeyde yaygın hale geldiği gözlemlenmektedir.

Dünya Bankası, özellikle sağlık sistemlerinde piyasa odaklı çözümlere ve maliyet verimliliğine vurgu yapan neoliberal politikaları destekleyerek küresel sağlıkta önemli bir oyuncu haline gelmiştir. Bu, kamu kuruluşlarının erişimden ziyade giderek daha fazla kârla motive olduğu sağlık hizmetlerinin finansallaşmasına yol açmıştır. Bu tür değişiklikler genellikle vatandaşların sağlık hizmeti sağlayıcılarıyla etkileşimini değiştiren maliyet azaltma önlemleriyle ortaya çıkar ve sağlık

hizmetlerini temel haklar yerine meta haline getirir (Centurion-Vicencio vd., 2018: 15). Ayrıca, Bankanın etkisi sağlık yönetim yapılarının nasıl yeniden düzenlendiği, yerel kuruluşları kaynak kullanımını iyileştirebilecek ancak aynı zamanda kamu kurumlarının olağan hesap verebilirliğini zayıflatabilecek finansal yenilikleri benimsemeye itme biçiminde izah edilmektedir.

Neoliberalizm nedeniyle sağlık sektöründeki değişikliklere bakıldığında, Dünya Bankası'nın ve genellikle herkese adil sağlık hizmeti sağlamaktan çok para kazanmaya odaklanan politikalarının etkisini incelemek önemlidir. Bu karşılık, neoliberalizme bağlı siyasi ve ekonomik çıkarlar tarafından şekillendirilen daha büyük bir ideolojik hedeflere işaret etmektedir. Dünya bankasının sıklıkla dillendirdiği "Küresel kalkınma" gündemi ekonomik stratejilerin demokrasi ve insan haklarını desteklediği savunulan emperyalist amaçları gizlemekte araçsallaştırılmaktadır. Dünya genelinde, özellikle Latin Amerika ve diğer az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan deneyimler, büyük değişimlerin yalnızca finansal sorunlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda sağlık hizmetlerine erişimde artan güvensizlik ve eşitsizliklere de yol açabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, neoliberal rasyonalite anlayışının, devlet yönetimi, eğitim, sağlık ve kültür gibi ekonomi dışı alanların piyasalaştırılması ya da bu alanlara uygun bilgi, biçim, içerik ve yönetim anlayışlarının yeniden üretilmesini gerektirdiğini göstermektedir (Brown, 2015: 30-31).

Neoliberal dönemin temel hedefi, devletin küçültülmesi ve devlet tarafından sağlanan hizmetlerin özel sektöre devredilmesidir. Bu yeni dönem, "Sağlıkta Dönüşüm" politikalarıyla şekillenmeye devam etmektedir. Bu çerçevede özel hastaneler ve özel sağlık yatırımları teşvik edilmekte, özel sağlık sigortaları ve tamamlayıcı sigortalar için yönlendirme ve teşvikler artmakta ve sağlık hizmetleri, ticari bir anlayışla ve serbest piyasa ekonomisinin bir parçası olarak pazarlama anlayışına dayalı bir şekilde sunulmaktadır (Turancı & Bulut, 2016: 42).

Küreselleşme, özellikle Dünya Bankası gibi grupların zorladığı değişiklikler nedeniyle sağlık sistemlerini derinden etkiler. Küreselleşme sağlık araçlarına ve kaynaklarına erişimi iyileştirmeye yardımcı olurken, aynı zamanda savunmasız gruplar için sağlık sektöründe bulunan, aksayan boşluklarını ve riskleri de kötüleştirir. Ayrıca, çeşitli ülkelerde görüldüğü gibi, sağlık sistemleri maliyet düşürmeye vurgu yaptığında, sosyal adalet fikri genellikle finansal tasarrufa göre arka planda kalmaktadır.

Özellikle son yıllarda kamu sağlık sistemlerinden özel sağlık sistemlerine geçiş, Dünya Bankası gibi örgütler tarafından yoğun şekilde şekillendirilen neoliberal değişimler nedeniyle daha belirgin hale gelmiştir. Bu değişim, hükümet tarafından yönetilen sağlık hizmetleri yerine piyasa tabanlı çözümleri destekleyen daha büyük bir ideolojik eğilimi yansıtmaktadır. Neoliberaler, özelleştirmenin verimliliği artırdığını ve yeni fikirleri teşvik ettiğini iddia etmektedirler; ancak neoliberal fikirlere bağlı temel anlayış ve politikalar değişse bile sağlık hizmetlerine erişim ve adalet hakkındaki temel tutumların devam ettiğini reel olarak sorunların çözümünde beklenen etkiyi sağlayamadığını göstermektedir.

1.2. Dünya Bankası Politikalarının Ulusal Sağlık Stratejileri Ve Finansmanı Üzerindeki Etkisi

Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerde sağlık sistemlerini büyük ölçüde etkileyen piyasa odaklı politikaları destekleyerek, neoliberal dönüşümün bir parçası olarak sağlık sektöründeki değişiklikleri zorlamada kritik bir rol oynamaktadır. Dünya Bankası, maliyet tasarrufu sağlamak ve kaynak yönetimini modernize etmek amacıyla, Keynesçi ilkelere dayanan eski sağlık hizmeti sistemlerini reform ederek yeniden dizaynı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, özelleştirmeyi ve devletin sağlık hizmetlerindeki rolünü azaltmayı vurgulayan, finansal faktörlerin sağlık politikasını giderek daha fazla şekillendirdiği, sağlık yönetimindeki kamu yararı anlayışını arka plana alma düşüncesi uyumlu olup, piyasa odaklı daha esnek sağlık hizmeti seçeneklerine doğru bir geçişi işaret eden neoliberal çerçeveye uyumludur. Ancak, bu tür bir yaklaşım ile etkinlik, verimlilik, maliyet tasarrufuna odaklanma avantajlar olarak görünse de, dezavantajlı ve yoksul kitlelerin yaşadığı sağlık eşitsizliklerini derinleştirebileceği ve adalet ile erişim sorunlarını gündeme getirebileceği için önemli endişelere yol açmaktadır.

Dünya Bankası, neoliberal politikaların güçlü bir biçimde etki gösterdiği gelişmekte olan ülkelerde sağlık programlarını dönüştürmede kritik bir rol üstlenmiştir. Bu dönüşüm, genellikle kamusal olan hizmetlerin özelleştirilmesi amacıyla yapılan yatırımlarla ve kapasite geliştirme çalışmalarıyla sağlanmaktadır. Neoliberal planlar doğrultusunda, Dünya Bankası verimli ve maliyet konusunda etkin sağlık hizmeti sunumunu vurgularken, yönetim muhasebesinde yapılan iyileştirmelerle sağlık sistemlerinin daha esnek ve piyasa odaklı hale gelmesi hedeflenmektedir (Wickramasinghe vd., 2015: 10-12). Ancak bu programların uzun vadeli sürdürülebilirlik ve adalet açısından nasıl sonuçlanacağına dair önemli endişeler bulunmaktadır. Neoliberalizm karşıtları ise; maliyet tasarrufuna odaklanmanın kamu sağlık hizmetlerine zarar verebileceği ve daha sağlıklı ve eşit sağlık stratejileri için gerekli olan kamu finansmanı seçeneklerinin göz ardı edilebileceğini savunmaktadır (Marois

vd., 2013:19-20). Bu durum, Dünya Bankası'nın neoliberal fikirlerle sağlık sektöründeki sorunları nasıl iç içe geçirdiğini gözler önüne sermektedir.

Dünya Bankası'nın uyguladığı kurallar, ülkelerin sağlık stratejilerini yeniden şekillendirmiştir. Dünya Bankası, finansal hedeflere odaklanarak kamu hizmetlerini piyasa koşulları için uygun hale getirmeyi amaçlamakta, bu da genellikle hükümetin sağlık hizmetleri sağlamadaki ana rolünü zayıflatmakta ve ulusal sağlık sisteminin erişilebilirliğini ve güvencesini tehlikeye atmaktadır. Bu değişim, büyük altyapı projelerine daha fazla önem verilmesi ve acil sağlık ihtiyaçlarından çok, karlılık odaklı projelere öncelik verilmesi biçiminde kendini göstermekte, devlet ve piyasa arasındaki rol dengesizliğini daha da belirginleştirmektedir. Eşitsizliklerini artışı, sınırlı kaynaklar ve piyasa odaklı yöntemler, yetersiz hizmet alan gruplara daha az temel sağlık hizmeti sunulmasına yol açarak ve sistemin tıkanması sonucunu doğurma riskini taşımaktadır (Centurion-Vicencio vd., 2018: 5-8). Bu, neoliberal ekonomi ile hükümetlerin halklarına sağlıklı ve kapsamlı sağlık hizmeti sağlama görevleri arasındaki çatışmayı gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, devletlerin Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans kuruluşları ile Dünya Sağlık Örgütü gibi aktörlerle ekonomik ve siyasal ilişkilerini derinleştirmesinin, sağlık alanında piyasalaşma ve ticarileşme eğilimlerini artırdığı ifade edilebilir.

2. Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Dönüşüme Yönelik Başlıca Eleştiriler

Dünya Bankası politikaları tarafından güçlü bir şekilde şekillendirilen sağlık hizmetlerindeki neoliberal değişiklikler, çeşitli gruplar için sağlık sonuçları üzerinde önemli etkilere yol açmıştır. Hükümetler piyasa tabanlı sistemlere geçtikçe, maliyetleri düşürmeye odaklanma sağlık hizmetlerine erişim ve kalitesindeki farklılıkları daha da kötüleştirmiştir. Dahası, kamu sağlığında yönetim muhasebesine geçiş, kaynakların nasıl tahsis edildiğinin yeniden değerlendirilmesine neden olmuş, yeni maliyet tasarrufu yöntemlerine izin verirken aynı zamanda eski bürokratik sistemlerin sınırlarını da ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, bu değişiklikler sorunlu bir yöne işaret etmektedir: Neoliberal politikalar sağlık sistemlerini etkilemeye devam ettikçe, bu ilkeye bağlı kamusal karar mercileri sağlık adaletinden ziyade finansal tasarrufları ve etkinliği tercih etmektedir. Erişim ve hizmet kalitesi sorununa ilave olarak, Vatandaş/müşteri tercihi sorunsalı, Ekonomik/finansal sorunlar, toplum sağlığına ilişkin sorunlar ve çalışma yaşamında ortaya çıkan sorunlar, sağlıkta neoliberal dönüşüme yöneltilen başlıca ana eleştiriler olmuştur.

2.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim Ve Eşitlik Sorunları

Sağlık sektörü, özellikle Dünya Bankası'nın, özellikle de daha fakir ülkelerde, sağlık hizmetlerine erişimi ve sosyal adalet konularında büyük sorunları ortaya çıkardı. Bu değişimde, kamusal politikalardan sorumlu kamu kurumları bireylere karşı sorumluluklarını zedeleyebilecek piyasa kurallarını takip etmeye başladıkça, adil sağlık hizmetleri sunmak yerine çoğunlukla müşteri odaklı kar arayışına yönelmişlerdir. Bu dönüşümde, özelleştirilmiş sağlık sistemlerinin bir parçası olmak için yeterli finansal yeterliliğe sahip olmayan marjinal grupların sağlıkta hizmetlerine ve bakıma erişimini zorlaştırmıştır. Bu realite karşısında bir taraftan herkes için adil sağlık hizmetlerine erişim için çaba gösterilmesi ve bu çabaların neoliberal paradigmalara uyumunun sağlanması gerekmektedir.

2.2. Vatandaş/Müşteri /Tüketici Sorunsalı

Sağlık hizmetlerinde neoliberal yaklaşımlara geçiş, bakım kalitesini ve hasta sonuçlarını önemli ölçüde etkilemiş ve politikalarla hizmetten yararlanan bireyler arasındaki ilişkiyi karmaşık bir hale getirmiştir. Özellikle özel sağlık hizmetlerinin piyasa ekonomisinin bir parçası haline gelmesi, kâr elde etmenin ve rekabetin önemli unsurlar olarak görülmesi, hasta-hekim ilişkisini de değiştirmiştir. Bu durum, sağlık hizmetlerinin belirli bir fiyat tarifesine bağlanmasına ve hastaların “müşteri” veya “tüketici” rolüne itilmesine yol açmıştır (Turancı & Bulut, 2016: 44). Tengilimoğlu'na göre, neoliberal anlayışla birlikte sağlık sektöründe “tüketici”, “müşteri” ve “hasta” kavramları arasında bir dönüşüm ve genişleme yaşanmış, sağlık hizmetleri üretim sürecine dâhil olan tüm bireyler ve kurumlar günümüzde müşteri olarak görülmeye başlanmıştır (Tengilimoğlu, 2012: 62-63). Sistemin idari yapısı daha tekdüze hale gelirken, verimliliği artırmayı ve hastalara daha fazla güç kazandırmayı amaçlamaktadır.

2.3. Sağlık Sistemleri İçin Ekonomik Etkiler

Esas olarak Dünya Bankası tarafından şekillendirilen sağlık sistemlerindeki neoliberal değişikliklerin ekonomik etkileri önemli ve oldukça karmaşıktır. Neoliberal politikalar maliyet etkinliğine ve piyasa tabanlı çözümlere odaklanır ve bu da kamu sağlık örgütlerinde maliyet muhasebesinin kullanılmasına yol açar. Bu değişiklik yalnızca operasyonel verimliliği iyileştirmeyi amaçlamakla kalmaz, aynı zamanda kaynakların nasıl yönetildiğini de değiştirerek bireylerin maliyet tasarrufu yöntemlerini denemelerine olanak tanır. Aynı zamanda, kamu sağlık hizmetlerinin finansallaştırılması, sağlık hizmetlerinin daha çok pazarlanabilir bir varlık olarak görüldüğü daha geniş bir ekonomik yaklaşımı benimsemektedir. Bu değişiklik kısa

vadeli finansal kazanımları artırmakla birlikte, genellikle hükümetlerin vatandaşlarına karşı kamusal sosyal sorumluluğunu zayıflatır ve böylece adil sağlık hizmetlerinde sunum ve erişim sorunu ortaya çıkar (Centurion-Vicencio vd., 2018: 18) . Bu sebeple, sağlık sistemleri neoliberal bir perspektifte ilerledikçe, ekonomik başarı ile sosyal sorumluluk arasındaki ilişki giderek daha kırılgan bir hâl alır. Benzer şekilde, neoliberal piyasa anlayışı sağlık sektöründeki işgücü piyasasını da dönüştürmüştür. Piyasa baskıları ve neoliberal değerlerle şekillenen sağlık kurumlarında çalışan hekimler, mesleklerine dair özerklik, denetim ve kontrol yetkilerini kaybetmeye (Ünlütürk Ulutaş, 2011, s.116-128) ve bir meslek grubu olarak zayıflamaya başlamışlardır (Candansayar, 2009: 7-8).

2.4. Neoliberal Politikalarından Kaynaklanan Kamu Sağlığı Sorunları

Neoliberal politikalar nedeniyle sağlık sektörlerinde yaşanan değişimler ciddi kamu sağlığı sorunları yaratmış, sağlık hizmetlerine erişim ve sosyal adalet algısı ve görünümünü değiştirmiştir. Piyasa odaklı yöntemlerin teşviki genellikle ekonomik verimliliği ön planda tutmuş, özellikle savunmasız gruplar olmak üzere kamusal sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyanlar için hizmete adil erişim sorununu ihmal etmiştir.

Özelleştirilmiş sağlık hizmetlerine olan bağımlılığın artması eşitsizlikleri arttırmış, görece ekonomik olarak güçlü bireyler daha iyi bakıma erişebilirken, yoksul halk kitleleri yeterli sağlık hizmetine erişim sorunu yaşamıştır. Bu değişim, sağlık ihtiyaçları ve kaynak dağılımının yerel sağlık hizmetlerine erişimde artan asimetri ile yoksul bireyler açısından daha da kötüleşmektedir (Campbell vd., 2009:5). Bu faktörler, kapsayıcılığı ve sürdürülebilirliği teşvik etmek için sağlık politikası yaklaşımlarının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.

2.5. Dünya Bankası'nın Sağlık Finansmanına Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler

Dünya Bankası'nın sağlık finansmanı yöntemi, özellikle kamu refahı yerine sıklıkla piyasa çözümlerine odaklanan neoliberal fikirlerle bağlantısı nedeniyle önemli eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Neoliberalizm karşıtları, Dünya Bankasının özellikle finansal alana odaklanmasının sağlık politikalarını piyasa ürünlerine dönüştürdüğünü ve bunun da özellikle sosyal devlet niteliğine sahip devletlerdeki hükümetlerin halkına karşı sorumluluğunu zayıflattığı yönünde ciddi eleştiriler ortaya atılmıştır. Bu eleştirilerin temelinde Dünya Bankası'nın kaynakların nasıl tahsis edileceğini, genellikle özelleştirmeyi ve verimliliği herkese sağlık hizmetlerine erişim sağlamakdan daha çok desteklemeyi önermesi yatmaktadır. Ayrıca, benzer eleştiriler su yönetimi gibi diğer alanlarda da ortaya çıkmaktadır; burada kamu hizmetlerini özelleştirme çabaları, var olan eşitsizlikleri iyileştirmek yerine daha da kötüleştirerek eşitsiz kalkınma olarak adlandırılabilir olumsuz sonuçlara yol açmıştır (Abrahamsen vd., 2016:4) .

Sağlık hizmetlerinin finansmanının ulusal vergilerden sigorta primlerine kaydığı sistemlerde, kamu tarafından sağlanan sağlık hizmetleri sınırlı teminat paketleriyle belirlenmiş ve özel sigortacılığın teşviki sağlanmıştır. Ayrıca, sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen bireyler için katkı ve katılım payları belirlenmiştir. Bu reformların benzerliklerinin tesadüf olmadığı, neoliberal politikaların sonucunda tüm ulusal sağlık sistemlerinin, sağlık hizmetlerinin büyük ölçüde özel sektör kontrolünde olduğu ve dünyanın en pahalı ama en az kapsayıcı sağlık sistemi olarak görülen ABD modeline benzer bir yapıya dönüşeceği öngörülmektedir (Leys, 2007, s. 104-110).

Sağlık hizmetlerinde görülen metalaşma üç ana konuya odaklanmaktadır: Kâr elde etmek amacıyla üretim ve yatırım yapmak, ödeme gücüne göre piyasa ekonomisi koşullarında hizmet sunumu yapmak ve özel sigorta aracılığıyla bireysel ödemelerle finansman sağlamak (Mackintosh ve Kovalev, 2006, s. 388). Bu nedenle, özelleştirilen sağlık hizmetlerinin amacı, yalnızca daha iyi teknoloji ile daha kaliteli sağlık hizmeti sunmak değil, erişilebilir maksimum kâr elde etmektir (Christiansen, 2017, s. 84).

Küreselleşme süreci, hızla gelişen teknolojiler ve bu teknolojilerin uygulanmasındaki rekabet avantajları nedeniyle daha fazla sermaye birikimine olan ihtiyacı artırmış ve bu da çok uluslu şirketlerin sayısında belirgin bir artışa yol açmıştır. Bu gelişmeler, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların, aşırı güç kazanan sermayeye yönelik eleştirilerin merkezine oturmasına neden olmuştur. Küreselleşen kapitalizmin sosyo-ekonomik etkileri arasında artan servetle birlikte yükselen işsizlik ve yoksulluk ön plana çıkmaktadır. Üretim ve tüketimin kapitalist dinamikler etrafında şekillendiği bu sistemde, geniş halk kesimlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, sistemin içindeki çelişkileri açıkça ortaya koymaktadır (Yalçınkaya vd., 2012: 21).

Sonuç

Neoliberalizm ile Dünya Bankası arasındaki bağlantı, toplumdaki adaletten ziyade piyasaların ne kadar iyi çalıştığına odaklanarak küresel ekonomik kuralları büyük ölçüde etkilemiştir. Bu neoliberal yaklaşım sıklıkla demokratik katılımı ve temel insan haklarına saygı ilkesini göz ardı edecek şekilde, temel kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine yol açmaktadır.

Kamu kurumlarının hantallığı ve ekonomik açıdan verimsizliği tezi üzerine inşa edilen bu yeni anlayış, mevcut durumun pek çok konuda daha da kötüleşmesine ve sorunların ağırlaşmasına yol açmıştır.

Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlardan güçlü bir şekilde etkilenen sağlık sektöründe neoliberal politikalara geçiş, kamu sağlığının birçok alanda işleyiş biçimini değiştirmiştir. Bu geçiş, hükümet ile halk arasındaki bağlantıyı değiştiren, hesap verebilirliği zayıflatan ve kamu hizmetlerinin piyasa fikirlerine göre nasıl sunulduğunu değiştiren sağlık hizmetlerinin finansallaşmasını da içermektedir. Kamu politikalarının belirleyici aktörleri finansal kazanımlara ve yeni yöntemlere odaklandıkça, beklentiler, verimliliği ve hizmetlere adil erişimi iyileştirmeyi amaçlasa da, sağlık hizmetlerinde adalet ve sürdürülebilirlik konusunda önemli sorunlar ortaya çıkarmakta ve vatandaş refahını teşvik etmede hükümetin temel görevleriyle piyasa odaklı yaklaşımların arasındaki makas açılmış ve dengesizlikler baş göstermiştir.

Özellikle Dünya Bankası'nın etkisi nedeniyle, sağlık hizmetlerinin yürütümüne yönelik benimsenen ulusal kamusal politikalar önemli ölçüde değişiklikler göstermiştir. Piyasa merkezli bu yeni yönetim anlayışı sağlık hizmetleri alanında görülen piyasacı yönelim ile birlikte oldukça önemli bir ekonomik büyüklüğü ve finansal hareketliliği ortaya çıkarmıştır.

Neoliberalizmin sağlık alanındaki uzun vadeli etkileri yalnızca anlık politika değişikliklerinin ötesine geçen ve sağlık sistemlerini ve sosyal yapıları derinden değiştiren bir görünüm arz etmektedir. Bu neoliberal yönetim modeli, genellikle sağlık hizmetlerinin meta olarak ele alınmasıyla sonuçlanan, eşitsizlikleri artırabilen ve dezavantajlı grupların sağlık hizmeti ve bakımına erişimini zorlaştırabilen, piyasa odaklı yöntemlere vurgu yapmaktadır. Neoliberal reformların incelenmesinde akademik camiada sıklıkla tartışılan, piyasa kapitalizmine doğru kayma, sağlık hizmeti sunumunun tüm düzeylerini etkileyen karmaşık bir yönetim sorunları kümesini de beraberinde getirmiştir (Jessop vd., 2002). Ek olarak, bu değişiklikler halk sağlığında kaynak dağılımını dramatik bir şekilde kısıtlayabilen, yeni maliyet tasarrufu stratejilerine yol açmıştır. Bu durum iki yönlü bir zorluk ortaya çıkarır: bunlardan ilki, bireyleri ekonomik güce bağlı kişisel sağlık hizmeti seçimine yönlendirmesi, ikincisi ise; sağlığın temel bir hak olması anlayışı finansal olarak karlı bir meta alanı olarak görüldüğü bir sistemi destekleyerek neoliberal anlayışın halk sağlığı üzerindeki önemli ve genellikle olumsuz etkilerinin belirginleşmesidir.

Sağlık sektörü neoliberal fikirler nedeniyle değişmesi nedeniyle sağlık politikaları Dünya Bankası gibi küresel örgütlerin yarattığı sorunlarla uğraşırken gelişmekte olan ülkeler için güçlü politika seçeneklerini yeniden inşa etmeye odaklanılması gerekmektedir. Ulus devletlerin sağlık hizmeti politikalarında kontrolü geri alarak ve kaynakları yönetmeye yönelik piyasa ile uyumlu bütüncül bir yaklaşımı teşvik eden, daha kapsayıcı bir sistem kurmaları zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, bu planlar yalnızca hizmete ihtiyaç duyan özellikle düşük gelir düzeyindeki bireylere duyarlı olmakla kalmayarak, aynı zamanda güçlü ve değişen küresel koşullara uyum sağlayabilen bir sağlık sektörü yaratmaya yardımcı olacaktır.

Özellikle Dünya Bankası gibi uluslararası grupların sağlık sistemlerini şekillendirmedeki rolü, neoliberal fikirler altında sağlık sektörlerini değiştirmenin zorluklarını göstermektedir. Bu gruplar sağlık projelerine fon sağlamak, politikaları etkilemek ve sağlık sonuçlarını iyileştirmeyi amaçlayan piyasa tabanlı çözümleri desteklemek açısından önemlidir. Yine de, yöntemleri genellikle sağlık hizmetlerine adil erişimden çok ekonomik verimliliğe odaklanmaktadır. Maliyet etkinliğine bu odaklanma, özellikle az gelişmiş ülkelerde eksiksiz, evrensel olarak erişilebilir sağlık sistemlerinin büyümesine zarar verme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, Dünya Bankası finansmanı ile bağlantılandırılan dayatmacı koşullar, ülkeleri belirli neoliberal değişiklikleri uygulamaya iterek yerel ve ulusal halk sağlığı beklenti ve hedeflerini olumsuz etkilemektedir. Neoliberal anlayışta temel amaç sağlık hizmetlerinin arzını artırmak olsa da, bu amacın yalnızca piyasa eğilimlerini takip etmekten ziyade, herkesin sağlık ihtiyaçlarına gerçekten odaklanan daha kapsayıcı ve kalıcı yaklaşımlara yönelme ile desteklenmesi gerekmektedir.

Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerde sağlık politikaları oluşturmada önemli olmuş, özellikle maliyet tasarrufları ve arz sunucularının sayısını arttırılması konuları başta olmak üzere bazı konularda iyi sonuçlar alınmasına katkı sunmakla birlikte, sosyal adalet, erişimde eşitlik ve kamu sağlığının korunması ve geliştirilmesi konularında bazı önemli sorunların ortaya çıkmasına/derinleşmesine aracılık etmiştir. Dünya bankası aracılığı ile gerçekleştirilen reformların ortaya çıkardığı iyi sonuçlar ve başarılar, piyasa odaklı stratejilerin yarattığı sorunları ortadan kaldırmamaktadır. Dünya Bankası'nın sağlık finansman sistemleri, finansal çıkarları ön planda tutarak sağlık hizmetlerini adaletsiz hale getirme riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kapsayıcı sağlık sistemlerinin etkin, verimli, erişilebilir ve adil bir şekilde yürütülebilmesi için kamu hizmeti ve kamu yararı düşüncesine daha fazla ağırlık veren yeni bir bakış açısı getirilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Kaynakça | References

- Akçay, Ü. ve M. Türkay (2006). *Neoliberalizm'den kalkınmacı yaklaşıma: devletin sermaye birikimi sürecindeki yeri üzerine*, Ülman, B. ve İ. Akça (der.), İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Prof. Dr. Kemâli Saybaşılı'ya Armağan içinde, Bağlam Yayınları.
- Barros, Rosanna (2012). From lifelong education to lifelong learning. Discussion of some effects of today's neoliberal policies. *European journal for Research on the Education and Learning of Adults* (3) 2, 119-134.
- Bienefeld, M.& Ruckert, A. (2009) Special issue: a decade of poverty reform at the world bank, *Labour, Capital & Society*, Special Issue, 42, (1)2, 5-31.
- Brown, W. (2015). *Undoing the demos: neoliberalism's stealth revolution*, New York: Zone Books.
- Campbell, C., Gaia, E., Hujo, K., vd. (2009). *Social policy in mineral-rich countries report of the UNRISD Workshop 24-25 April 2008*, Geneva, Italy.
- Candansayar, S. (2009). Taşeron bilim, işçi doktor ve denek yoksul ülkeler. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 12(2), 6-10.
- Centurion-Vicencio, M., Karwowski, E.(2018). Financialising the State: Recent developments in fiscal and monetary policy. <https://core.ac.uk/download/287581309.pdf> (15.12.2024).
- Christiansen, I. (2017). Commodification of healthcare and its consequences. *World Review of Political Economy*. 8(1), 82-103.
- Danaher, K. (2005). *IMF ve dünya bankası'na karşı 10 neden* (Çev. B. Doğan). Metis Yayınları.
- Davenport, M.W.S. (1969). Yardım dağılımı ile ilgili iktisadi siyaset , *İktisadi gelişme ve dış yardım*, İstanbul Üniversitesi Yay., No:1442.
- Ercan, F. (2003). Türkiye'nin kalkınma seçeneklerinin eleştirisi ve alternatif bir çerçeve. *Ekonomik Yaklaşım*, 14 (49), 263-277.
- Ercan, F. & Biçer, Ö. (2005). İktisat ve kalkınma ekonomisi: kalkınma ideolojisinin sosyalizasyonu olarak kalkınma ders kitaplarının eleştirisi. *Ekonomik Yaklaşım*, 16, (57), 51-102.
- Haniffa, R., Hudaib, M., Karim, M. Nazri A., vd. (2015). Personalisation of power, neoliberalism and the production of corruption <https://core.ac.uk/download/151161463.pdf> (13.12.2024).
- Holloway, J., Zacharakis, J. (2016). The murky waters of neoliberal marketization and commodification on the education of adults in the united states. *European journal for Research on the Education and Learning of Adults* 7 (2), 223-236.
- Jessop, B. (2002). Liberalism, neoliberalism, and urban governance: A state-theoretical perspective. <https://core.ac.uk/download/71877.pdf> (15.12.2024)
- John J. Mearsheimer (2019). Bound to fail: the rise and fall of the liberal international order. *International Security*, 43, (4), 7-50. https://doi.org/10.1162/isec_a_00342.
- Kart, E. (2013). Sağlıkta dönüşüm' sürecinde performansla dayalı ücretlendirmenin hekimler üzerindeki etkileri. *Çalışma ve Toplum*, 3, 103-140.
- Leys, C. (2007). Piyasa ile politika arasında sağlık hizmetlerinin konumu. Üstündağ, N., Ağartan, T. ve Yoltar, Ç. (Ed.), *Avrupa'da ve türkiye'de sağlık politikaları*, İletişim Yayınları.
- Mackintosh, M ve Kovalev, S. (2006). Commercialisation, inequality and transition in health care: the policy challenges in developing and transitional countries. *Journal of International Development*. 18: 387-91.
- Metin B. (2013). Neoliberal yapısal uyum politikalarından dünya bankası'nın yoksulluk sorununa yaklaşımı. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2, 211-234.
- Nunn, A, Price, S. (2004). Managing development: eu and african relations through the evolution of the lomé and cottonou agreements. *Historical Materialism*, 12(4), 203-230.
- Tengilimoğlu, D.(2012). Sağlık hizmetleri pazarlaması, Siyasal Kitabevi.
- Turancı E., Bulut, S. (2016). Neo-liberalizm ve sağlık hizmetlerinin dönüşümü: özel sağlık sektörünün iletişim politikaları üzerine bir analiz. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 43, 40-63.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla (2011). Proleterleşme ve profesyonelleşme tartışmaları ışığında türkiye'de sağlık emek sürecinin dönüşümü, Nota Bene Yayınları.

- Yalçinkaya, M.H., Çılbant, C. ve Yalçinkaya, N. (2012). Küreselleşme ile yeniden şekillenen ulus devlet anlayışı. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 4(8), 2-26.
- Yenimahalle-Yaşar, G. (2011). Sağlıkta neoliberal dönüşüm ve eşitsizliklere etkisi, 3. *Kent ve Sağlık Sempozyumu Eşitsizlikler Kaçınılmaz Mıdır?*, Sempozyum Kitabı, (Ed.) Ekiz Gözler, E., Bursa, Türkiye.
- Wickramasinghe, D. (2015). Getting management accounting off the ground: post-colonial neoliberalism in healthcare budgets. *Accounting and Business Research*, 45(3), 323-355.
- Marois, T. (2013). State-owned banks and development: dispelling mainstream myths. *Occasional Paper No. 21* <https://core.ac.uk/download/19090631.pdf> (16.12.2024).
- <http://ehis.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=bf50e069-687c-4c2d-a294-b2bfc9baa671%40sessionmgr110&vid=1&hid=124>, (12.12.2024).